

Kids First, een sociale innovatie bij de sportvereniging!

In deze casestudy wordt verslag gedaan van de ontwikkelingsgang van hoe een voetbalvereniging uit Zwolle stappen maakt op weg naar een pedagogisch sportklimaat. Deze casestudy beschrijft het veranderverhaal binnen een sociale innovatie (narrative of change). Deze verhalen helpen om het gat tussen de beoogde toekomst en de activiteiten en ontwikkelingen in het hier en nu te overbruggen (Wittmayer et al 2019). De gekozen projectmatige insteek bleek al snel onhoudbaar en niet geschikt voor dit complexe verenigingsvraagstuk met veel ingesleten cultuuraspecten. Door te kiezen voor de meer werkende weg-benadering van sociale innovatie verminderde de voorspelbaarheid maar werd het eigenaarschap en het lerend vermogen van de vereniging des te groter.

TEKST YONI EVEN-ZUR, HAROLD HOFENK



ZoNMW-project Kids First:

Jeugdsport draagt bij aan een aantal positieve aspecten zoals zelfvertrouwen. Helaas komt bijvoorbeeld ook pesten of intimidatie op sportverenigingen voor. Om de waarde van jeugdsport te vergroten en probleemgedrag te verminderen moet er een pedagogisch klimaat gecreëerd worden. Een pedagogisch sportklimaat zet het kind centraal en focust op plezier, positieve coaching en sociale veiligheid. De vraag is hoe sportverenigingen een pedagogisch sportklimaat tot stand kunnen brengen. Het doel van dit onderzoek is het ontwerpen en invoeren van een hulpkader om een pedagogisch sportklimaat op clubniveau te realiseren. Het project wordt uitgevoerd bij 4 voetbal- en hockeyverenigingen in vier gemeenten (Zwolle, Arnhem, Utrecht en Rotterdam) met sporters tussen de 12 en 15 jaar. Het vernieuwende van dit project is dat standaard manieren van informatieverzameling zoals vragenlijsten gecombineerd worden met nieuwe manieren zoals bewegingsensoren en social media. Het onderzoek wordt uitgevoerd door hogeschool Windesheim (Zwolle), in samenwerking met Hanzehogeschool Groningen, Haagse Hogeschool, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden, Mulier Instituut, Kennispraktijk, NOC*NSF, KNHB en KNVB.

Wat is een pedagogisch sportklimaat?

Een pedagogisch sportklimaat waar de sociale innovatie op gericht was, verwijst naar de intentie om gunstige voorwaarden te scheppen ter ondersteuning van de ontwikkeling van jeugdigen in en door sport (Veldhoven, Kerk, & Bronkhorst, 2018). Ook verwijs ik naar twee andere artikelen in dit magazine waarin het pedagogisch sportklimaat wordt uitgelegd. Voor het duiden van een pedagogisch sportklimaat onderscheiden we vier relevante pedagogische steunpilaren:

- 1 Ontwikkelingsgericht klimaat: Sporten draagt bij aan de persoonlijke en sociale ontwikkeling van jeugdigen en is gericht op autonomie en zelfsturing.

Guiding principles voor Sociale Innovaties

- Ontwikkel eigenaarschap voor de innovatie bij alle stakeholders.
- Creëer een leerklimaat dat veilig en kritisch is en experimenteren faciliteert.
- Maximaliseer afstemming, samenwerking en co-creatie tussen stakeholders in alle fases van de innovatie.
- Creëer een flexibel ondersteuningsstructuur voor ontwikkeling van agency en planning, management en communicatie van de innovatie.
- Bouw relatiegericht aan een stabiele en inclusieve gemeenschap.
- Adopteer met de gemeenschap een inspirerend, gezamenlijk langetermijndoel.
- Voed en koester een eigen identiteit en cultuur in de gemeenschap.
- Bewaak de diversiteit binnen de gemeenschap, zoals de achtergrond, het domein, de cultuur en rol van de stakeholders.
- Integreer een ontwikkelgerichte evaluatiestrategie in de innovatie om richting te geven aan besluitvorming en acties en om de impact te duiden.

COP4HL Hanzehogeschool Groningen 2020



Foto Hans Dijkhoff

▲ *Lekker voetballen
zonder zorgen*

- 2 Zorgzaam klimaat: Sporten gebeurt in een zorgzame context, waarin communicatie en interactie centraal staan (morele sfeer).
- 3 Motiverend klimaat: Sporten wordt gestimuleerd vanuit plezier in sport als belangrijkste dragende factor om aan sport te (blijven) doen.
- 4 Sociaal veilig klimaat: Sporten vanuit een veilige omgeving en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag zoals (seksuele) intimidatie, pesten en fysiek geweld.

(Historische) context van de club bij aanvang van het traject

De Orgware (organisatie)

De voetbalclub in kwestie kent een lange en roemrijke historie. Zowel de dames als de heren hebben jaren in de hoogste afdelingen gespeeld. Sinds 2007 zijn ze op een nieuw sportpark

gevestigd naast een BVO. Na een aantal jaren van financiële tekortkomingen, bestuurswisselingen en teruglopende ledenaantallen zit de club nu in rustiger vaarwater. De voetbalclub ligt in een relatief 'jonge' stad met gemeentelijk sportbeleid dat actief werkt aan een positief klimaat waarin kinderen kunnen opgroeien en zich ontwikkelen. Eveneens zijn de contacten met de KNVB, BVO en Sportservice van de gemeente dusdanig dat er gezamenlijk van allerlei initiatieven plaatsvinden.

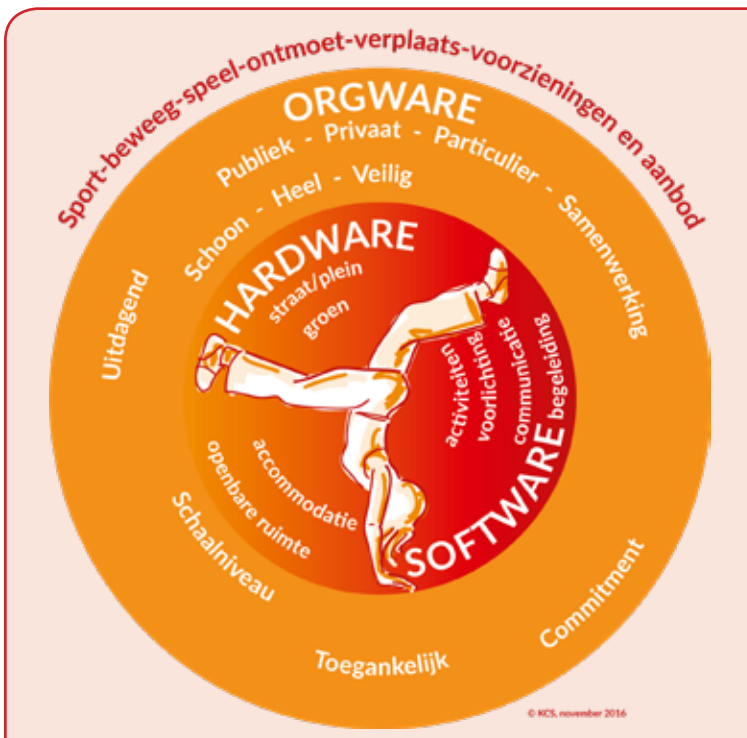
De Software (programma's)

De voetbalclub ontleent zijn identiteit aan meerdere invalshoeken. De club is in de eerste plaats een voorvechter van breedtesportvoetbal op recreatief vlak. Daarnaast wordt de voetbalclub door een aantal gezien als een springplank (voor de jeugd) naar een BVO. Al lange tijd is de club behoorlijk succesvol met vrouwenvoetbal en neemt de club zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid door tientallen kinderen vanuit het jeugdsportfonds op te nemen in het pupillenvoetbal.

De hardware (infrastructuur)

De infrastructuur (ZETA-principe, Bloeme, 2015) kenmerkt zich door een clubhuis dat direct tegen de ingang van het sportpark is aangebouwd. Het staat, als je het sportpark op komt lopen, min of meer in de weg. Het clubhuis dat drie meter boven het maaiveld is geplaatst, dient ook als de tribune. Op het sportpark liggen zes velden (waar de BVO ook gebruik van maakt), de routing is aangegeven. Vanuit het raam van het clubhuis heb je alleen zicht op het hoofdveld.

Het lijkt erop dat er tussen de tribune en het clubhuis gerookt mag worden want er staan grote asbakken. Niet ideaal voor de kinderen. Om het gedrag te reguleren zijn er tien normen en waarden opgesteld die gericht zijn op saamhorigheid en sfeer. De sociale veiligheid wordt, bij aanvang van het project, onder meer gewaarborgd door de aanstelling van een vertrouwenspersoon. Er is ook een Fair Play-cie, die vooral alleen in actie komt wanneer er iets is misgegaan. Zowel de aansturing als de uitvoering van beleid kent een sterk 'voor en door leden'-aanpak. Zowel een bestuurslid als een aantal commissieleden maken een energieke positieve indruk en geven heel duidelijk aan dat alles erop gericht is om iedereen dezelfde kansen te geven. Wanneer kinderen zich aanmelden wordt gekeken waar zij het best passen qua sportbeleving en ontwikkeling. Het bestuur is voornemens om met een werkgroep de principes van een pedagogisch sportklimaat verder uit te werken omdat dan de prestaties dan vanzelf wel komen. In die zin staat voor het bestuur een positief sportklimaat en presteren niet tegenover elkaar maar veel meer naast of





in het verengde van elkaar. Het prestatie-denken zou bij de jeugd dan vanaf twaalf jaar zijn intrede doen. Tegelijk bestaat er binnen de club een stroming die het prestatiedenken eerder wil laten domineren. Evenzeer met eenzelfde betrokkenheid en passie maar met een andere visie op de ontwikkeling van jeugdsport!

Start van het project bij de club

Na de selectie van een voetbalclub was een aantal sleutelfiguren vanaf het eerste uur aangehaakt bij het project. Vanuit een sterk geloof in het gedachtegoed en de overtuiging dat dit de club verder zou helpen was de eerste kennismakingsbijeenkomst snel gepland. Na een rondleiding stond al snel de inhoud en organisatie centraal om dit seizoen mogelijk al kleine succesjes te kunnen boeken. Wel met de veronderstelling dat er meer tijd nodig is dan de looptijd van het project om daadwerkelijk een cultuurverandering te realiseren. Al snel volgde een bijeenkomst met meerdere commissieleden, vergezeld van iemand van de KNVB en Sportservice van de gemeente, die betrokken waren bij de jeugd van de club. Opmerkelijk was dat de voorzitter met drukke baan eigenlijk vanaf het eerste moment volop meedeed. De projectleider Kids First had ruime ervaring met sportprojecten, kende de ontwikkelingsgang van de club en had expertise op het gebied van vergelijkbaar onderzoek. De selectie van een jeugdteam voor de in de nulmeting volgde zeer snel. En de ontvangst van trainers/coaches, kinderen en ouders werd als zeer open en hartelijk ervaren. Iedereen vertoonde evenveel passie en betrokkenheid. Waar het voor de één ging om JEUGD-sport ging het voor de ander vooral om jeugd-SPORT.

Actieproces

Na de nulmeting was het tijd voor analyse/diagnose met betrekking tot een meer pedagogisch verantwoord sportklimaat. De werkgroep bestond uit de voorzitter, de projectleider Kids First vanuit de club, een vrijwilliger in de rol van communicatieadviseur, een vertegenwoordiging van Sportservice, een sportconsulent van de KNVB, studenten Sportstudies in wisselende samenstelling en de onderzoeker vanuit Kids First. De samenstelling moest zorgen voor

enerzijds inhoudelijke invulling en anderzijds voor een passende strategie voor het invoeren binnen de club. Uit de analyse kwam voort dat de aanpassingen onderdeel zouden moeten zijn van de transitie die de KNVB al in gang heeft gezet. Het zou een proces van uitproberen en bijstellen moeten zijn om langzaam de gewenste kanteling in gang te zetten. Als het om succesvolle bouwstenen gaat, zouden de ambassadeurs van het gedachtegoed een sterkere positie moeten krijgen en is in het samen optrekken een korte cyclus van PDCA nodig om met elkaar een 'reflectieve leergemeenschap' te zijn.

Onderkend werd dat er een samenhangend plan met verschillende interventies op micro-, meso- en macroniveau nodig is om effectief te kunnen zijn. Op microniveau zou begeleiding van trainers en coaches, ouders langs de kant en 'start moment' de aandacht verdienen. Op mesoniveau sportiviteit en respect, selectiebeleid, verdeling en toegang tot diensten en materiaal. Macroniveau zou in het teken moeten staan van borging op middellange termijn zodat de identiteit van de club opschuift. Aan de hand van een interventiematrix werd periodiek met de gehele werkgroep in dialoog voortgang en resultaat en opschaling besproken.

Voorbeeld van de procesgang

Als exemplarische uitwerking van de procesgang wordt de ontwikkeling van de trainersacademie geduid aan de hand van de designthinking-methode (zie kader).

Een deel van de kerngroep Kids First nam dit initiatief voor zijn rekening. De voorzitter, een student master HAP & consulent KNVB en twee sportconsulenten van Sportservice Zwolle waren betrokken

Fase 1: Empathisch begrip karakteriseerde zich door 15 trainers die hun (hulp)vragen, wensen en frustraties in dialoog konden ventileren (met geeltjes) onder leiding van sportconsulenten van Sportservice Zwolle.

Fase 2: Probleem definiëren bestond uit het groeperen van alle uitingen tot herleidbare thema's.

Fase 3: De thema's zijn in dialoog gedeeld, min of meer gevalideerd en onderverdeeld in subthema's.

Vanuit het subthema: begeleiden van trainers kwam de behoefte naar voren om bij 'een team in de problemen' door een expert een proces op te starten om het voetbalplezier voor iedereen in ere te herstellen.

Vanaf begin november werden de haarscheurtjes echt zichtbaar en werd er door het JO15-team zelf aan de bel getrokken. Het plezier in voetbal was weg!

Fase 4: De expert heeft samen met spelers, trainers en ouders een aantal bouwstenen geformuleerd voor een duurzame oplossingsrichting:

- **Co-creatie:** Gezamenlijk oplossingen bedenken, ambities formuleren en strategieën bedenken
- **De kwaliteit van de relatie tussen de trainer en de speler** bleek een bepalende factor te zijn voor het plezier en de ontwikkeling van de speler
- **Ondersteuning** van trainers door middel van observatie en feedback aan de hand van de vier inzichten voor trainerschap" (Reflectietool vier inzichten voor trainerschap (NOC*NSF, 2018))

Fase 5: Nu nemen vier ouders de trainingen over. Is er een activiteitencommissie voor JO15-4 bestaande uit twee spelers en ouders en zijn er in gezamenlijkheid tien gouden regels opgesteld. Het voetbalplezier is terug!

Afsluiting/borging

Vanuit de interventiematrix wordt tegelijkertijd gestuurd op kleine successen op het veld maar ook op systeeminterventies die van nature wat meer duurzaam zijn. Zo komt het start moment moment jaarlijks terug. Heeft de trainersacademie vaste vormen aangenomen, is de samenwerking sterk verbeterd met Sportservice en de KNVB. De selectie van jonge spelers is ondergebracht bij de jeugdcommissie. En wordt er een project 'Beste Ouders' uitgevoerd waarbij ouders feedback krijgen van hun eigen kind na de wedstrijd over gedrag langs de

10 gouden regels JO15-4

- 1 We luisteren naar elkaar en praten niet door elkaar heen, schelden wordt niet getolereerd.
- 2 We zijn in en naast het veld betrokken bij het spel, geen telefoons op het veld.
- 3 We zijn op tijd, beter een kwartier eerder dan een één minuut te laat.
- 4 Uiterlijk één dag van te voren melden we ons af, direct bij de trainer.
- 5 Iedereen maakt fouten, we coachen positief en helpen elkaar zodat het de volgende keer beter gaat.
- 6 Alle spelers hebben recht op ongeveer evenveel speeltijd. Tenzij je vaak op de training afwezig bent of je niet aan één van deze 10 regels houdt.
- 7 We zijn bereid om op alle posities te spelen, hier leren we van.
- 8 De kleedkamer is na de wedstrijd het domein van de spelers, zij zorgen dat de kleedkamer netjes wordt achtergelaten.
- 9 Samen dragen we zorg voor het materiaal. Hier gaan we goed mee om en we helpen na de training met het opruimen hiervan.
- 10 We sluiten elke training af met een partijspel.



kant. Allemaal interventies die bijdragen aan een pedagogisch sportklimaat. Vanuit een meer reflectieve houding zijn de Lessons learned van de sociale innovatie:

- wanneer er, in de uitvoering, congruentie bestaat tussen:
 - 1 wat er zich op het veld afspeelt, (microniveau)
 - 2 hoe commissies de uitvoering van beleid vormgeven (mesoniveau)
 - 3 welke identiteit en bestaansrecht de club representeert (macroniveau) dan kan een club op volle sterkte het pedagogisch klimaat éénduidig vormgeven
- aanbieden van lichte ondersteuning kan leiden tot werving van nieuwe vrijwilligers
- de helft van de verenigingsleden ziet een positief sportklimaat als soft en niet als voorwaarde voor prestaties op latere leeftijd.

Kortom: Binnen een sportvereniging is het best lastig om op alle niveaus beleid te maken en uit te voeren dat bijdraagt aan een pedagogisch sportklimaat. In het basis- of voortgezet onderwijs is de kwaliteit geborgd door onder meer een vakleerkracht. Datzelfde kind maakt na 15.00 uur vaak de overstap naar de sportvereniging. Daar lijkt het soms toeval of het pedagogisch klimaat gegarandeerd is. Dit experiment was een eerste stap in kijken wat werkt op dit gebied. Hoop dat er nog veel volgen.

Bronnen

Twee maal Twee. (2019). All posts in Design Thinking. Nederland: Dutch-design-Thinking. <https://2maalee.nl/category/design-thinking/>

Kids First <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/sport-en-bewegen/programmas/project-detail/onderzoeksprogramma-sport-en-bewegen-2017/kids-first-towards-a-pedagogical-sport-climate/>

R. Bloeme (2015) Zeta-principe <https://www.omgevingspsycholoog.nl/sociaal-veilig-ontwerpen/1e-druk/> 2018 / Arnold Bronkhorst, Jens van der Kerk, Nicolette Schipper-van Veldhoven

Kerk, & Bronkhorst (2018). *Pedagogisch sportklimaat Het realiseren van een positieve clubcultuur* Uitgeverij Coutinho

Contact

h.g.hofenk@pl.hanze.nl

Kernwoorden

pedagogisch sportklimaat, sport als derde opvoedingsmilieu